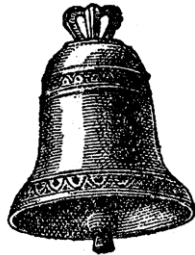

Kulcsszavak: új Ptk., környezetvédelem, környezetjog, szociális ökológia, állatok által okozott károk, szerződéses felelősség, szerződésen kívüli felelősség, környezetvédelmi magánjog, jogalap nélküli gazdagodás, barnamezős beruházások

IRODALOM

- Bihari Ottó (1982): A tulajdonjog alkotmányjogi kifejeződésének problémái. *Jogtudományi Közöny.* 37, 5, 338–342.
- Harmathy Attila (2000): A polgári jog a századfordulón. *Jogtudományi Közöny.* 55, 4, 117–125.
- Harmathy Attila (2002): Hungarian Civil Law since 1990. *Acta Juridica Hungarica.* 43, 1–2, 1–22. • <http://akkt.metapress.com/content/13165x6430m5316n/fulltext.pdf>
- Harmathy Attila (2010): Jogpolitika – polgári jog. *Magyar Jog.* 57, 12, 705–719.
- Palánkai Tibor (2007): A globális átalakulás kihívásai – elkerülhetők-e a kataklizmák? *Magyar Tudomány.* 167, 2, 204–225. • <http://www.matud.iif.hu/07feb/16.html>
- Palánkai Tibor (2009): Nemzet és globalizáció. *Magyar Tudomány.* 170, 4, 441–459. • <http://www.matud.iif.hu/2009/09apr/07.htm>
- Peschka Vilmos (2001): The Removal of Ethical and Moral Content from Tort Liability. *Acta Juridica Hungarica.* 42, 3–4, 133–148.
- Vékás Lajos (2011): Történeti visszpillantás a magyar magánjog kodifikációjára. *Jogtudományi Közöny.* 66, 5, 261–268.
- Vékás Lajos (2011): Az új Ptk. nem lesz az „önzés bibliája”. *Ügyvédek Lapja.* 50, 1, 2–5.

KORÁNYI FRIGYES PROFESSZOR

1827 – 1913*

Korányi László

az MTA doktora

A hazai belgyógyász iskola megteremtőjére való emlékezés aktualitását nemcsak az adja, hogy száz éve halt meg Korányi Frigyes (1913), hanem, hogy azok a célok, az egészségügyet érintő kérdések, amelyekért egy életen át harcolt, ismét aktuálisak. Korányi Frigyes még medikus volt, amikor 1848-ban az *Orvosi Tár* 6. számában a *Szózat az orvoskar javaslathéztítő választmányához* című cikkében a következőket írta: „Hogy a nép egészségi ügye tudományosan mívelt orvosok, nem pedig kuruzslók által kezeltessek, s a legszegényebbek is orvos- és gyógyszerészhez lehető legkönnyebben jutnia lehessen... Gondoskodnia kell arról, hogy a sok fáradozás után végre oklevelet nyert orvos a világba lépven biztos állást és illedelmes életmódot nyerhessen.”

Most mit írna, amikor az egészségügy megmentését a szegényeket ellátni nem akaró magántóktól, a magán egészségügyi biztosítóktól várja mind a kormány, mind az ellenzék. Még élt, amikor Európában az első között hazánkban kialakult a most veszélybe kerülő, szolidaritás-alapú egészségbiztosítás. Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezéséről szóló 1891. évi XIV. törvénycikk megalkotásával elkezdődött a

baleset- és betegbiztosítás, mely garantálta a pénzbeli és természetbeni ellátásokat. Most pedig – egy ezt tiltó népszavazás eredményének ellenére – veszélybe kerül a szolidaritás-alapú egészségbiztosítás. Ugyan megvalósult, hogy „mívelt” orvosokat képzünk, de elvesztjük őket, mert azt a bizonyos „illedelmes életmódot” nem tudja, vagy nem akarja a mindenkori kormány számukra biztosítani. Korányi Frigyes élete azonban üzen a hazát elhagyóknak is, hisz 1852-ben, amikor kitiltják Bécsből és Pestről, és Nagykovács szánják, nem a külföldet, a könnyebb, jobb megélhetést választotta, hanem a feladatot, amiért orvos lett.

Korányi Frigyes – a legtöbb éltével foglalkozó közlés szerint 1828-ban Nagykovácsban, Szatmár megye székhelyén született, a család birtokában lévő útlevelé szerint, amelyet 1850. szám alatt, 1848. november 28-án állított ki az Országos Rendőri Hivatal, 1827-ben született. Apja, Korányi Sebald, jó nevű, megbecsült orvos volt, akinek képzettségét több, az *Orvosi Hetilapban* megjelent közleménye bizonyítja. Korányi Frigyes a miskolci, egri és szatmári középiskolás évek után Pestre került az orvosi egyetemre, ahol hamar kitűnt képességével és szorgalmával. Az akkor még sebész pályára készülő medikust Balassa János és asszisztense, Markusovszky Lajos ka-

* A cikk szövegének egy változata megjelent az *Orvosok Lapja* 2013. márciusi számában.

rolta fel, a hazai orvoslás fejlődését meghatározó gyümölcsöző kapcsolatuk egy életen át megmaradt. 1848 márciusában a diákmozgalom egyik vezetője, tagja a Pozsonyba utazó diákküldöttségnek, amelyben a tanárokat Balassa képviseli. A hadi eseményeknek aktív résztvevője, bár még medikus, Balassa javaslatával előbb Perczel Mór seregében volt orvos, majd Balassa mellett a pesti honvédkórházban dolgozott, végül a szegedi 104. zászlóalj főorvosa lett. Diplomáját 1851-ben Pesten kapta meg, majd Bécsbe került műtsönvendékeknek, de 1852-ben kiltják a városból és Pestről is. A hazai belgyógyászat szerencséjére sebészi pályája megszakad, Nagyállóba száműzve megkezdte vidéki gyakorlatát, és közvetlen kapcsolatba került a hazai közegészségügygel. Rövid idő alatt a vidék legkeresettebb orvosa lett, 1861-ben már Szabolcs vár-

megye főorvosa. A bécsi és pesti reformorvosokkal továbbra is szoros kapcsolatot tartott, szakképzése érdekében 1854–58 között Markusovszkyval, Hirschler Ignáccal, Török Józseffel többször látogatták a prágai, berlini, párizsi, londoni egyetemeket, és hallgatták a korszak legnevesebb tudósainak előadásait. Útitársai 1857-ben megalapítják az *Orvosi Hetilapot*, melynek kezdettől a munkatársa lett. Évenkénti utazásai lehetővé tették, hogy érintkezésben maradjon a rohamosan fejlődő orvostudománnyal és képviselőivel. A Szabolcsban, később Bihar, Zemplén, Szatmár, Ung és Szilágy megyékben végzett gyakorlati munka nemcsak lehetővé tette, hogy az orvostudomány minden ágával foglalkozzék, de megismerte a régió óriási egészségügyi prob-

lémaát is, a tuberkulózis pusztítását, a népességcsökkenést okozó csecsemőhalálózást, a járványokat, az orvosok és szakképzett szülésznők hiányát. Megszervezte a nagyállói járványkórházat, mely később a Szabolcs vármegyei kórház lett. 1860-ban elvette Bónis Malvint, a szabadságharc kormánybiztosának, Bónis Sámuelnek lányát. 1861-ben végre megkapta az engedélyt, hogy Pestre menjen, és elmélyítse meglévő kapcsolatát Balassával és a körülötte gyülekező reformerekkel. 1864 idegkórtanból magántanári képesítést szerzett, előbb a tífusz-fiókórház, 1865-ben a Rókus Kórház idegosztályának vezetője, majd 1866. július 26-án a gyakorlati orvostan és a sebészek részére az orvosi kórtan rendes nyilvános tanára lett, és elindult a hazai korszerű belgyógyászati ellátás és oktatás, a „belgyógyászati iskola” fejlődése.

A kiegyezést követő kedvező viszonyok között a nemzeti liberalizmus orvos reformerei Balassa, Markusovszky, Korányi vezetésével megteremtették a magyar nyelvű oktatást, az egyetem autonómiáját, 1872-ben egységsítették az orvosképzést; megszületett az egyetemi szabályrendelet, az egyetemes orvosdoktori szigorlati rend. 1878-tól már csak egy orvosi diploma létezett, az „egyetemes orvosi tudományok doktora” című.

Báró Eötvös Józsefnek, a közoktatási tárca vezetőjének támogatásával Korányi Frigyesnek és a mellé csoportosuló professzoroknak, Bókay Jánosnak, Fodor Józsefnek, Hőgyes Endrének, Lumniczer Sándornak köszönhetően már 1868-ban megindul az orvosegyetem máig egyedülálló modernizálása,

fejlesztése, új épületek tervezése. Ebben a munkában előbb Markusovszky Lajos, majd Trefort Ágoston jelentette a központi támogatást. Korányi Frigyes világszínvonalú új Belgyógyászati Klinikája 1880-ban nyílt meg a Szentkirály utca és Üllői út sarkán. Itt használták először röntgent, „fizikai kémiai” labor és bakteriológia működött, a vesefunkciók, a vérkeringés élet- és kórtanával foglalkozó kutatások folytak, és mindenekelőtt itt alakult ki a modern hazai belgyógyászat oktató és gyógyító műhelye, a Korányi-iskola, ahol az orvostanhallgatókat és az újonnan megszerzett gyakornoki rendszer orvosait, az új belgyógyász-generációt képezték.

Korányi Frigyes korának meghatározó tudósa is volt, az első magyar orvos, akinek tudományos működése felkeltette a külföld érdeklődését. Korábban egyedülálló volt több mint 190 megjelent publikációjával. Számos külföldi tudományos társaság tagja volt, külföldön megjelenő, korszakot meghatározó kézikönyvekben fejezetek írója (Franciscus J. Pitha és Theodor Billroth által szerkesztett kézikönyvben a lépfene és „takonykór” fejezeteit, az Albrecht Eulenburg-féle *Real Encyclopädie der gesamten Heilkunde*-ben a tüdőbetegségek fejezetét írta, majd Bókay Árpáddal és Kéthly Károllyal a hatkötetes magyar belgyógyászatot), a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Tudományos munkájának eredményeit a XXI. századból visszatekintve nehéz a megfelelő helyre tenni. A nevéhez kötődő mellkasi kopogtatási jegyet, a Korányi–Grocco-háromszöget még ismerik a medikusok, de már nem biztos, hogy ki is tudják kopogtatni, arról nem is beszélve, hogy megjelent írásai egy részének a címét sem értik. Ki tudja ma már, hogy mi a bujasenyv, a hólyagcsás tüdőlégdag, az idült agyvízkór, a függér billentyű, a pokolvar, a H derme, a

jaborandi, a májburkony kór, a rostonyás tüdőlob vagy a mocsárgerji?

A belgyógyászati iskola megteremtésén túl, a szervezési, közegészségügyi tevékenysége az, ami igazán maradandó és hazánk jelenlegi egészségügyi állapotát és intézményeit is érintő érdeme. „Magyarországon a tuberkulózis elleni küzdelemnek ő volt megindítója és leglelkesebb bajnoka maradt utolsó leheletéig” mondta róla Müller Kálmán a Budapesti Királyi Orvosegyesület nagygyűlésén. Fáradhatatlan szervezői munkája eredménye volt az Erzsébet királyné Szanatórium – mai Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet – megnyitása 1901. november 10-én Budakeszin, a város által adományozott telken. Halálakor az országban már három nagy szanatórium, harminchét tuberkulózis ellen küzdő egyesület és kb. hetven tüdőbeteg-gondozóból álló hálózat működött. Óriási érdeme volt, hogy nemcsak felismerte a tüdővész pusztítását, hanem azt is, „hogy a lassú készülődés ideje lejárt, minden factornak vállvetve kell közreműködni a gyors segítségben” és ennek megfelelően cselekedett, előadásokat tartott, tanulmányokat közölt *A tüdővész társadalmi jelentőségéről*, *A tüdővész elleni küzdelemről*. 1898-ban megalakul a Sanatórium-Egyesület, majd a budapesti szegény sorsú tüdőbetegek szanatóriumi egyesülete. Korányi a legszegényebbek szanatóriumi ellátására Betegsegélyező-alapot hozott létre, felismerte, hogy a tbc ellen eredményesen küzdeni csak központosított formában lehet, szervezésével létrejön a Tuberkulózis Elleni Küzdelem Országos és Központi Bizottsága.

Még Balassa megbízásából és közreműködésével Jendrassik Jenővel és Markusovszkyval kidolgozzák az ugyan más néven, de ma is létező Országos Közegészségügyi Tanács tervezetét, mely hamarosan megalakult,

és a legfelsőbb egészségügyi fórumként működött. Előbb a tanács alelnöke, majd 1879-ig elnöke volt, amikor is az Igazságügyi Orvosi Tanács elnökévé nevezték ki.

A róla szóló megemlékezések egybehangzóan állítják, hogy nemcsak iskolateremtő oktató, korszakot meghatározó tudós, de országos tekintélyű gyógyító is volt. Őt kereste, hozzá akart eljutni egyaránt a gazdag és a szegény beteg, és egyforma ellátásban részesültek. Nem volt hálátlan a társadalom sem, nemcsak nagytekintélyű és népszerű orvos volt, de elismert is, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választották, mun-

kája elismeréseként a királytól bárói címet kapott, és a Felsőház tagja lett.

Szerencsése az országnak, hogy a nemzeti liberalizmus virágkorában az egészségügynek olyan alakjai, valóban nemzeti érzelmű szakértői voltak, mint a Korányi-, Balassa-, Markusovszky-vezette reformértelmiségiek, és a hatalmat is Eötvösök, Trefortok képviselték, akik a szakmát kérdezték meg, mielőtt az egészségügy és az oktatás még napjainkig is ható átalakításába kezdtek volna.

Kulcsszavak: *Korányi Frigyes, orvosegyetem, Belgyógyászati Klinika, tbc*

KROMOSZÓMAKUTATÁS SZUBJEKTÍV EMLÉKKÉPEK – TUDOMÁNYOS TÉNYEK

Hadlaczký Gyula†

az MTA doktora, tudományos tanácsadó,
MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont, Genetikai Intézet

A Szegedi Biológiai Központ Genetikai Intézetében a kromoszómakutatás kezdetei a Belea Adonisz vezette Búza Evolúciógenetikai Csoporthoz köthetők. Valós és feltételezett búzaősök változatos keresztezéséből származó hibridek tulajdonságai alapján tervezték megfejteni a termesztett búza – abban az időben még ismeretlen – származását. Nyilvánvaló volt, hogy megbízható eredményekhez elengedhetetlen a szülők és hibridek citogenetikai vizsgálata, ami gyakorlatilag kromoszómaszámok megállapítását és a kromoszómamorfológia alapján történő kariotípus-vizsgálatokat jelentette.

Ez idő tájt Magyarországon a citogenetika nem volt része az egyetemi tananyagoknak, a genetikai, sejtbiológiai tankönyvek is jószerevével csak rajzolt képeken keresztül mutatták be a kromoszómákat. Így történhetett, hogy egy dunántúli mezőgazdasági termelőszövetkezet frissen végzett agrármérnök főállatnyesztője, Hadlaczký Gyula kapott meghívást, hogy legyen a Búza Evolúciógenetikai Csoport „kromoszómanéző” tudományos segédmunkatársa. A némileg szokatlan meghívás magyarázata az volt, hogy Hadlaczký Gyula 1972-ben egyetemi hallgatóként az Országos Diákköri Konferencián növényi

kromoszómák vizsgálatáról szóló dolgozatával az MTA első díját nyerte, és erre valaki, valamilyen úton-módon emlékezett.

1973-ban megkezdődött a búza, búza-fajhibridek és egyéb fűfélék nagyüzemi kromoszómaszámolása. Több száz csíranövény több ezer gyökércsúcs-preparátumának monoton vizsgálatába szomorodva, egy késő esti beszélgetés csillantotta meg a „menekülés” halvány esélyét. Dudits Dénes, a Genetikai Intézet fiatal munkatársa vetette fel: „van valami C-sáv festés (a kromoszómák heterokromatikus régióinak erős, sávszerű festődése), amivel elkülöníthetők az egyes kromoszómák, ki kéne próbálni, hátha igaz!” Néhány hónapos próbálkozás után sikerült a módszert adaptálni a gabonafélék kromoszómáira, és a tritikáléban (búza-rozs hibrid) C-sáv festéssel egyértelműen azonosítani az egyes rozskromoszómákat. Ezt követte a búza evolúciógenetikai vizsgálatokban való alkalmazása. A termesztett hexaploid búza (42 kromoszómás) egyik feltételezett őse, a kecskebúza (14 kromoszómás) kromoszómáinak C-sáv-festése alapján kizárható volt, hogy e faj hozzájárult a termesztett búza kialakulásához. Ez az eredmény volt az SZBK első, nemzetközi folyóiratban megjelent, kromoszóma tárgyú közleménye.